

Prvi letnik.

II. zvezek.

Naša pesem.

Sezimo v bratski slogi si v roke,
Dvignimo srca nad zemske oboke:
Tja, kjer življenje in sreča izvira,
K Njemu, ki stvarstvo se obenj opira,
Srce mu vtirplje in duša mu žije,
Srečna tedaj, kedar v Njem si spočije!
Dvignimo srca, vrstimo se v svate
K piru ljubezni in slobode zlate!

Piru kraljuje nevesta resnica,
Čarobno plodna, nebeška devica,
Vrelec pokoja v pozemeljskem šumu,
Bajna svitloba, leskeča se v umu,
Ki nam jo milost po veri prižiga,
Ali ki slika posvetna jo knjiga.
Z njo najmilejše se v duši igrata
Bratska ljubezen in sloboda zlata.

Pesem se rajska na piru poraja,
Najprej domov nas 'z tujine presaja —
Tja, kjer zelena prepeva jo Sava,
Soča deroča in Drava sanjava.
Poje nam živo, da vzganimo sile
Z Bogom za čast domovine premile,
Z Bogom za drage slovenske nam brate
V službi ljubezni in slobode zlate.

Dom naš slovenski pa s triglavske straže
Srca nam dviga, v daljavo nam kaže —
Tja, kjer Balkan se ob nebes opira,
Tja, koder Tatra oblake prodira,
Šumave tiho vršijo vrhovi,
Tja, kjer Slovenov so slavni domovi.
V duši pa pesem se vzbuja za brate,
Pesem ljubezni in slobode zlate.

Solza trpinov, sirotini vzdih,
Vdove pogledi preseči in tihi,
Mrklo oko v dvojevanju skaljeno,
Vtrujena duša, srce ostrupljeno,
V tmuni mrtvaški človeštvo solzeče
V grob zamorjene, pokopane sreče
Novo izzivlje nam pesem za brate,
Pesem ljubezni in slobode zlate.

Križ nam je pirna ljubezni zastava,
Križu jedino uklanja se glava,
Da ne shladijo nam v srcih gorkote
V vihrak ledenih zamrznene zmote,
Da ne odseče boječnosti kosa
Tilniku sile in čelu ponosa.
Žarno z zastave nam le plapolata
Bratska ljubezen in sloboda zlata

Pesem nam pirna brez konca ostaja,
Sveta ljubezen jo vedno premlaja,
Kaže bodoče nam slobodne dnove,
Vedno nas vnema, vabeče nas zove
Vresničevat jo v resnobnem življenju,
V umovih bojih in src koprnenju,
Pevat v dejanju, v trpljenju za brate
Pesem ljubezni in slobode zlate.

Vaški skopuh.

Igrokaz v treh dejanjih. — Spisal Soški.

Osebe:

Lakota, skopuh.

Zlomek, njegov brat, berač.

Jecljaj, vaščan.

Gomilarica, mlada vdova.

Škratje.

Dejanje se vrši v kmetški vasi.

Dejanje I.

Prizor 1.

Jecljaj in Zlomek (stojita v mraku pred hišo).

Zlomek: Veš kaj, Jecljaj! — Jaz in ti sva dva — ti si ti, jaz sem pa jaz. Ako bi kdo naju vprašal po pameti, dejala bi mu lahko, da je prišel na Kras po vode. Oba sva, kakor bi jednega skril in drugega pokazal. Odkar pa solnce mrka in mesec trka, biva mej poštenimi ljudmi poštena navada, da ne dražijo drug drugega s skrivnostimi. Ti pa se mi mrdaš in mencaš nocoj, kakor bi vedel bogve kaj. Če veš, povej, če pa nočeš povedati, ostaneva si vender kar sva. — Lahko noč tebi in tvoji skrivnosti! (Hoče oditi.)

Jecljaj: No, no, Zlomek, ne bodi taka kislica. Saj sme menda človek tudi v šali katero reči. Torej poslušaj, da ti povem.

Zlomek (stopi za korak bliže): Todà resno, ker danes sem vstal z levo nogo!

Jecljaj: Tvoj brat —

Zlomek (naglo in srdito): Jaz nimam brata! (Hoče oditi.)

Jecljaj (ga pridržuje): Lakota je pripravil Gomilarico na boben. Jutri popoldne bo dražba.

Zlomek (stopi strmé korak nazaj): Beži! Res? Ta črna duša, ta krepelec stari, zgaga skopuška! — In tega imenuješ ti mojega brata? — Pahnili me je iz hiše, prevaril me je za doto, sedaj pa odira in slepari poštene ljudi. — Kdaj sem pa jaz koga osleparil, odrli ali pahnili iz hiše? — Lakota je lakota, jaz sem berač, toda pošten človek, kakor me je Bog vstvaril!

Jecljaj: Saj tudi ne trdim, da nisi poštenjak; čemu bi tedaj ongavil? Saj veš, da mi je na jeziku, kar hranim v srci. To pa vender ni lepo o tebi, da tako sovražiš človeka, ki ti je brat, bodi uže poštenjak ali slepar.

Zlomek: Glej ga šmenta! Kdo ti je natvezil, da ga sovražim? — Nič ga ne sovražim, prav čisto nič; zato se pa tudi izpovedal

nisem tega greha o Ivanovem na sv. Gori. Jaz bi samo rad, da bi ga srečala pamet, da bi spoznal svoj greh. Vidiš, Jecljaj, tako je ne sovražim ga pa ne.

Jecljaj: No, glej, saj nisem mislil na sovrašтво, todà prišla mi se beseda tako na jezik, da sem jo moral blekniti. Pravil in trdil jem vedno, da si dober človek, zato pa ne rečem nobene žali besede več.

Zlomek: Malo vode se bode steklo več in zgodilo —

Jecljaj (prestrašen): Tiho! Glej ga, tam prihaja!

Prizor 2.

Prejšnja dva in Lakota.

Lakota (vstopi od leve in postoji zamišljen sredi odra): No, šara res ni vredna bogve kaj, a nekaj bo vender, nekaj! Da se le blago speča v denar, pa je dobro. Z blagom ne more človek dandanašnji nikamor. (Zagleda na tleh star gumb in ga pobere.) Hej, človek ne ve, a čez sedem let vse prav pride. (Vtakne gumb v žep.) — Eh, butica! (Udari se ob čelo.) Tudi Repinovca bo treba kmalu potipati, drugače se mi vrag zadolži, da ne spravim reparja od njega, ako ga trikrat ob tla telebim. (Stopi za korak naprej; nekaj mu zacvenka pod nogami; pripogne se.) Denar? Kaka šestica! Eh, vrag, kos ubite steklenice! (Vrže nevoljno proč.) — Le čakaj, le, ti mi pa ne uideš, Gomilarica! Pokažem ti, kako se plačujejo dolгови, kajti za nos se ne dam voditi, posebno od šlevaste babele ne ... Oberem te do bele kosti ... Hej, Vrbanček, nič strahu, vse naše! Tristo rumenih, ti si pravi lisjak, pretkan in premeten ves, kar te je. Kaj so drugi! (Hoče oditi.)

Zlomek (glasno in zbadljivo): Bog nas varuj kuge in Lakote!

Jecljaj (mu miga in namežikuje, naj molči).

Lakota (se ozre osorno): Ti pes! (Hoče oditi.)

Zlomek: Ti volk!

Lakota: Kaj lajaš?

Zlomek: Kaj tuliš?

Lakota: Saj se še snideva! (Odide.)

Zlomek (hudomušno): Drevi, kaj ne?

Prizor 3.

Zlomek in Jecljaj.

Jecljaj: Šmentran bodi, ti pa znaš potipati človeka!

Zlomek: Kaj meniš, da se ga bojim? Jaz povem vsakemu, kar mu gre, in nikdo me še ni pogoltnil zato.

Jecljaj: Hm, raca na vodi, a vsak ni, da bi imel srce na jeziku, kakor ti. Naj se pes obesi, jaz bi se ne upal drezati vragu pod nos. Pripravil bi me šment še lahko kam, kamor si ne želim nikdar priti.

Zlomek: Ej no, kam neki?

Jecljaj: Nese me lahko v sodnijo. Tja pa ne maram, rajši izgubim devetindevetdeset pravn in sedim v miru doma za zapečkom.

Zlomek: Ha, kako si čuden! Dveh „škrijcev“ bi se bal? Vsi „škrijci“, kar jih živi pod solncem, jaz pa sam, in ne vstrašim se jih. Jaz bi jim pokazal, kako se brusi peté.

Jecljaj: Mari se ti pravi zastonj Zlomek?

Zlomek: A čakaj Jecljajček! Odzvomilo ni še zadnjemu mrliču. Zgodilo se bode še marsikaj, kar se še ni.

Jecljaj: Pride pa zopet kaka žaltava na vrsto, kaj?

Zlomek: Ušesa imej nastavljena in oči odprte; v štiriindvajsetih urah zgodi se nekaj! — Lahko noč! Nikar ne sanjaj težkih sanj! (Odide.)

Prizor 4.

Jecljaj (sam): Čuden človek je Zlomek. Pošten, dobrega srca, a zviti kakor kozji rog, in skrit kakor polh v duplu. Raca na vodi, rad bi imel njegove lastnosti. Drugega nima nego pot, po kateri hodi, in prazno malho, a vender ga imajo povsodi radi. Hej, Jecljaj, da bi imel ti njegov jezik, kaj bi dal! Kolikokrat sem se revež jezil sam na se, ko sem bil ob nedeljah z drugimi v krčmi pri Bobku! Vsak je povedal katero, samo jaz sem se držal, kakor da sem zastavil jezik. In če sem poskusil ovaliti katero, sem pa tako nerodno majal in obračal jezik, da sem povedal mesto smešne neumno. (Zazvoni „Zdravo Marijo.“) Hej, skoro bi bil pozabil, domov moram. Živine še nisem napojil. (Sname klobuk raz glavo, se prekriža in odide.)

(Zavesa pade.)

Dejanje II.

Prizor 1.

(Prizorišče: Razpotje. Noč. Mesec sveti.)

Lakota (stoji z lopato in kopačo na razpotji, pod pazduho tišči letoraslo leskovo mladiko. Oziraje se pazno okrog sebe položi lopato in kopačo na tla): Sam sem, hvala Bogu! Opazila me ni živa duša. (Oglasi se čuk, Lakota se strese.) Ti mrha škratja, povsod te vrag nosi. Doma se mi dereš cele noči in mi ne daš miru, sedaj se pa prihuliš še sem. Čakaj, pokažem ti, kdo sem jaz ... Hu — u — uššš! (Mahne z leskovko; začuje se frfotanje.) Aha, si šel, ti škrat črni; huuu, vrag, ne žival! (Ura bije; Vrban šteje) jedna,

dve . . . (do najst). Čas je, Vrban, da se lotiš dela. Bog daj srečo! (Prične risati z leskovko kolobar, a mej tem zašumi nekaj.) Vraga, sam ne vem, kaj mi je nocoj. Plašen sem kakor otrok v srajci. Vsak šum me prestraši. Pa bodi, kar hoče, nocoj ali pa nikedar! Kresni večer je le jedenkrat v letu in le jedenkrat v letu cvete zaklad. — Bog daj dobro! (Napravi ris z leskovko in natrosi praprotnega semena; začuje se tajno vrvenje in piš, naposled žvižganje.) Aha, bo uže! (Lakota se strese.) Sveti križ božji! (Za sliši se rožljanje verig, potem trikratno žvižganje.)

Glas (za kulisami, votlo): Kdo si?

Lakota (boječe in tiho): Jaz.

Glas (osorneje): Kdo si?

Lakota (plašno, a glasneje): Jaz. (Zopet rožljanje verig in žvižganje.)

Glas (od bliza in močno): Kdo si?

Lakota: La — Lakota sem, Vr — Vrban — — (Za kulisami tu-enje, žvižganje in rožljanje z verigami.)

Prizor 2.

Lakota in Vrag.

Vrag (plane na oder tuleč in rohneč): Lakota — Lakota — Ime kaže moža, a ne verujem imenu; zato povej odkrito, kar te vprašam, če ne — (Udari z nogo ob tla.) — Komu služiš? — (Lakota se zviija in obotavlja, z obraza se mu bere strah in groza.) Odgovori, ali — (Tulenje in žvižganje za kulisami.)

Lakota: Ni — ko — mur —

Vrag: Lažnik! Govori, zakaj si me priklical? (Za kulisami evenka denar.)

Lakota: Bo — bog — (Nemir od zadaj se ponavlja.)

Vrag: Vprašam te zadnjikrat! Komu služiš? (Denar evenka zopet.)

Lakota: Du — du — hu —

Vrag (srdito): Pes, ime povej; duhov je več!

Lakota: Hu — hu — dobnemu.

Vrag: Pravo ime, če ne — (Stegne roki, kakor bi ga hotel zgrabiti.)

Lakota: Hu — di — ču — (Surov krohot za kulisami.)

Vrag: Kaj ljubiš nad vse?

Lakota: De — denar — (Žvižganje in rožljanje.)

Vrag: To ni še nič! Naštej mi vse, kar si storil meni v čast!

Lakota (prosé): Saj ve — veš — ve — veste —

Vrag: Čas je kratek, a plačilo je veliko. (Cvenkanje denarja.)

Lakota: Pisal sem krivične račune — (Žvižganje za kulisami.)

Vrag (osorno): Govori jasno, če ne — (Od vseh strani se prikaže polno črnih rok, kakor bi ga hotele pograbit.)

Lakota: Osleparil sem za 150 gld.

Vrag (zareži vanj): Koga, duša?

Lakota: Re — Re — pinovca — (Surov krohot za kulisami.)

Vrag: Jedno dobro delo. Naprej!

Lakota: Prevaril sem malovrednega potepa —

Vrag (ga popade, kakor bi ga hotel vreči ob tla; izza kulis priskačejo črne pošasti, ki mahom zopet izginejo): Poberi se! Hudič ne kupčuje z drobižem!

Lakota (naglo): Brata, brata sem osleparil za dedščino, pahnil sem ga od hiše —

Vrag: To je nekaj, a še premalo. Dalje.

Lakota: Goljufal sem, kolikor sem mogel —

Vrag: To zna vsak. Veš še kaj?

Lakota: Nič, nič več, samo — sleparil sem.

Vrag: Želiš samemu sebi dobro?

Lakota (prosé): Želim.

Vrag: Torej nadaljuj! (Denar evenka.)

Lakota: Neko baburo sem —

Vrag (zarohni): Ali veš, s kom govoriš?

Lakota: Zapisal sem ji 500 mesto 200 —

Vrag: Duša! Reci torej: Gomilarici! (Žvižganje, krohot in tulenje za kulisami.) Ne boj se, služil si mi zvesto; a jutri pride vdova še k tebi —

Lakota (nestrpno): Naj pride, naj pride! — Plačilo! Plačilo!

Vrag: Koliko zahtevaš?

Lakota (vznemirjen): Dosti mi ne moreš dati, preveč tem manj!

Vrag: Naj bo, kakor hočeš! (Zabrizga na vso moč.)

Prizor 3.

Prejšnja dva. Roj škratov (se pridrvi od obeh strani na oder; na sredo pade težka vreča. Hudiči žvižgajo, se spakujejo in plešejo).

Lakota (objame hlastno vrečo); To je moje? Vse je moje?

Vrag (hudomušno): Ne vse!

Lakota (razjarjen): Ti šleva, slepar! Ti kurja smrt, kozlobradec! Ti si hudič? — Kaj še! Slepar si, kozel, „figamož“! (Zgrabi lopato in se spravi nad hudiče.)

Vrag: Človeče, stoj! Hudič ni človek! (Svojim drugom:) Naložite mu vrečo na rame in spremite ga do vasi!

Lakota: Ni treba, pojdem sam.

Vrag: Drži jezik za zobmi! — Ker si tako drzen, zapomni si, kar ti povem. Če razvežeš vrečo, predno dojde vdova k tebi, spremeni se ti ves denar v steklo in čepinje! (Spaki nalože Lakoti vrečo; vsi odhajajo.)

(Zavesa pade.)

Dejanje III.

(Drugega dne zjutraj. Lakota sam doma v sobi. Sredi sobe leži odprta vreča, okrog nje po tleh lončene čepinje in razdrobljeno steklo.)

Prizor 1.

Lakota (koraka ježno po sobi; vrat ima obvezan, kašlja in kolne): Svet je žvit, zapeljiv, hudoben; poštene duše ni več pod solncem. Sami vragi, spaki, škрати. Zavist se bere vsem z obrazov. Obrekovanje je vsem na jeziku, hudobija v srci. — Nikomur ne zaupam več, tudi samemu sebi ne. — Butica! — Radovednež! — Ubogati si moral hudiča! — Tumpec! (Bije se s pestjo ob čelo.) Kaj ti pomaga sedaj ves trud in upanje? Nakopal si si naduho, zapravlil si pljuča, smrt te je pičila . . . (Strese se.) Uuh! — Mesto zaklada imaš vrečo čepinj; huuu! Kako trapast je človek!! — (Omahne obupno na skrinjo.) Konec me je! Umorila me je zavist, hudobija in nevošljivost drugih. Pregarja me vse, nikedar in nikjer nimam miru. — In čemu? Ker pravično terjam, kar mi gre, ker sem poštenjak, ne dado mi miru. Pravijo, da sem bogat, zato me zavidajo in sovražijo. Pravijo, da sleparim in odiram ljudi. Kaj morem jaz zato, da drugi ne znajo gospodariti? Kdor ne zna, uči naj se! (Vstane, se oprezno ozre proti oknu. Nato privzdigne desko v podu, vzame izpod nje star, zarjavel ključ in odpre skrinjo. Iz nje izvleče rejeno mošnjo, spusti se na kolena in jame preštovati.) Oj cekinčki, moji sinčki! (Stiska mošnjo k sebi.) Vi ste veselje mojega revnega srca! Le vi mi sladite življenje sredi zlobnega sveta! Vaš blesk je svetlejši nego solnčni žar! Najsi solnce vtone za večno, ugasnijo zvezde na nebu, mrkne mesec — meni bo vender vedno sijalo solnce, dokler objemam vas, dragi moji cekinčki! Razven vas nimam prijatelja na svetu. (Izvlače šop bankovcev.) In vi papirčki, nebeške podobice, kdo zna vašo vrednost? Vi ste zaplata, s katero se zakrpa in založi vsaka vrzel na svetu! Vi ste ključ, ki odpre sleherna vrata! Kjer ste vi, ni žalosti, ni nesreče; z vami prebiva blagor in zadovoljnost. A vender, malo vas je, malo, malo. Da bi bili pod mojo streho vsi, kar vas je raztresenih po vesoljnem svetu! Kako srečen bi bil! Spal bi z vami srečen, srečen! (Dolg molk. Glavo nasloni na skrinjo ves zamaknen v sladke misli, slednjič se dvigne kakor v snu.) Toda revež sem, velik revež! Da bi narasel kupček vsaj še za toliko! (Pokaže z roko.) Mirneje bilo bi mi potem srce in sladko bi se zazibal v sanjah, ako bi smel reči ali vsaj misliti si: Hvala bodi Bogu, dovolj imam! Ni na svetu meni jednakega, nikogar ne potrebujem. A daleč, daleč sem še oddaljen od one sreče! (Zagleda vrečo.) Ti — tiii — (Vzdihne

ter si otre solzo.) Da bi bilo notri, kar — (Vzdihne zopet.) A svet je gad in upanje je strup, vrag sam pa je slepar! — Nikedar, nikedar ne boš srečen, Vrban! (Nasloni glavo na skrinjo in ihti.)

Prizor 2.

Lakota in Zlomek.

Zlomek (stegne pest skozi križe v oknu): Nikedar — v stari koži (Lakota plane kvišku kakor besen, obriše si naglo solze in obstane sredi soba.) — Kaj se držiš, kakor bi se bil najedel kisle repe? Morebiti si izpraševal vest?

Lakota (popade palico ter jo zabrusi proti oknu): Poberi se, hudoba! Ti zavist zelena!

Zlomek (mimo): Mirno, Vrbanček, saj ni zavist tako zelena, kakor se ti domneva.

Lakota: Poberi se mi, grdoba črna! Okno je moje!

Zlomek: No, uže grem, saj uže tako prihaja — uže veš — sinoči — vdova Gomilarica! — Zdravo! Vrnem se kmalu. (Odide.)

Prizor 3.

Lakota (bled in osupnen): Prihaja — uže veš — vdova — (Omahne na skrinjo.) Je li mogoče, da on ve, kaj je bilo — sinoči? — Ne! Ni mogoče! (Molk.) Rekel je le tako po naključji. Vender — grozno! Grozno! — Jaz nesrečnik! (Sega si obupno v lase.)

Prizor 4.

Lakota in Gomilarica.

Gomilarica (vstopi z otrokom v naročji in reče s tresočim glasom): Hvaljen bodi Jezus Kristus!

Lakota (skoči prestrašen kvišku, a takoj se ohrabri): Kaj uže zopet prosiš in mijavkaš?

Gomilarica (prosé): Prosim vas lepo, potrpite vsaj še tja do jeseni! Takrat mi izplača brat doto, in poplačam vam vse.

Lakota: Kaj meni jesen, brat in doto! Daj mi, kar mi gre! Živeti moram tudi jaz. Čakal sem dosti dolgo; kar je preveč, je preveč.

Gomilarica (prosi še mileje): Prosim vas, za voljo božjo usmilite se me! Glejte sama sem. Nikogar ni, da bi mi pomagal, odkar mi je umrl rajniki. (Otre si solzo.) Premislite vender, kako je težko siroti preživljati sebe in otroka. Rada bi —

Lakota: Kaj meni za tebe in tvojega rajnkega! Tudi jaz imam svoje križe in težave. Ti pa, če si vdova, omoži se, saj te ne vzame še vrag, in primožila bodeš denarja.

Gomilarica (otira solze): Oh, usmilite se! Kam pojdem reva z otrokom?

Lakota: No, še kremži se mi sedaj tu! Vprašal te nisem za solze, marveč za denar. Plačaj mi, sicer — tam so vrata! Pri meni ne pomagajo nič kisli obrazi in solze. (Gomilarica pade na kolena in joka. Lakota jej obrne hrbet.) Le mijavkaj in cvili, kar ti ljubo — (Hodi gori in doli ter zadene z nogo ob vrečo.) Brez denarja nobene milosti!

Gomilarica (vstane, otere si solze in deje tiho): Z Bogom! (Odide.)

Prizor 5.

Lakota in Zlomek,

Zlomek (plane v sobo): Vragov hlapec! Volk! (Lakota se stisne od strahu v kot in ne zine besedice. — Zlomek grozeč se:) Tiii — kdo si ti? — Te je li stvaril Bog ali te je bruhnil iz sebe pekel? — Ti vragov zet! — Ali se še spominjaš sinočne izpovedi? Ali še veš, komu si se izpovedal? — Če ne veš, pokažem ti izpovednika. (Udari se na prsa.) Glej ga tu! (Lakota omahne.) — V mojih rokah si. Toda še je čas. Če hočeš, povrni, kar si prisleparil, prekličič dražbo, in poskrbel bodem, da se steče vse gladko. Če pa ne maraš sleči stare kože, odbila je ura tvoji sreči.

Lakota (prosé): Brat! Pomisli, brat —

Zlomek: Pomislil sem, toda nočem ti biti brat, dokler me ne ubogaš.

Lakota: Ali brat, ljubi moj brat, daj se pregovoriti! Dam ti oni križ tam v kotu; imam ga še od rajinke matere, kovinast je; lep denar dobiš še zanj. Samo prosim te, da molčiš o tem, kar veš!

Zlomek (osupnem): Ti, si li še človek, ka li? — Boga prodajaš!? — Glejte, glejte, celo Iskarijota imamo v vasi!

Lakota: Jojmeni, ne kriči tako! Molči o tem, ne bo zastonj.

Zlomek: Za se ne potrebujem ničesar, drugim povrni, za kar si jih prevaril! — (Oba molčita nekaj časa. Lakota premišljuje in gleda nezaupno v Zlomeka, potem pa se ožunači.)

Lakota: Pa me toži! Meniš, da se bom dal vstrahovati od malharjev in potepinov? Sam si, nikdo ti ne bo verjel pri sodnji.

Zlomek (porogljivo): Hohó, sam sem? Kdo pa te je spremljal domov, kdo ti je naložil vrečo? Hahaha! (Lakota osupne, da ne črhne besedice.) — Še je čas! Jedna beseda — in rešen si, sicer pa pogubljen. Nočem te izdati jaz, ampak izdali te bodejo drugi, katerim je več do tega nego meni. Jaz nimam ničesar in tudi nočem imeti ničesa; zahtevam pa od tebe, da postaneš človek poštenjak. Ne prosim dote, tudi ne maram, da me vzameš v hišo in me živiš, samo krivice poravnaj!

Lakota: Brat, usmili se me! Pomisli, da me uničiš! Dam ti toliko, da ti ne bo treba beračiti po svetu.

Zlomek: Povedal sem ti, da ne govorim za se.

Lakota (pade na kolena in jame jokati): Brat, prosim te kakor se Boga prosi!

Zlomek: Ne bodi prismojen! Vstani! Udaj se in srečen bodeš. Nikedo ne izve ničesar o tem.

Prizor 6.

Prejšnja, Jecljaj.

Jecljaj (plane v sobo z bičem v roki in gleda strme sedaj Zlomeka, sedaj Lakoto): Je li — res, kar vidim, ali se mi ble — blede?

Lakota (se zgrudi od strahu na tla in si ruje lase): Izgubljen sem in uničen —

Zlomek (Jecljaju, ki hoče dvigniti Lakoto): Pusti ga, pusti, saj mu ni sile. — Ali ti nisem pravil sinoči, da se zgodi nekaj v štiriindvajsetih urah?

Lakota (še vedno vpije): Jojmeni, končan sem — končan!

Jecljaj (zeva od začudenja): Kaaaj se je zgo — zgodilo? Povej, ka — kaj se je —

Zlomek: Potrpi malo, takoj zveš! (Lakoti, kojega spravi na skrinjo.) Pameten bodi in udaj se, drugače — Pri Bogu je milost, pri ljudeh je ni! (Notranji boj bere se z obraza Lakoti.) Jecljaj bo priča; daj mi roko in reci: Velja! Prekličem dražbo in povrnem ves prisleparjeni denar. (Prime ga za roko.) Torej velja?

Lakota (vstane in vikne): Velja!

Zlomek (ga objame): Brat, moj brat!

Jecljaj (zapiči kazalec v čelo in zazeva, kakor bi se mu zdanilo v glavi in oči): Eh, sedaj umem! — Ali nisem dejal, da je Zlomek zvit kakor kozji rog, todá poštenjak?!

(Zavesa pade.)

Nagrobni spomenik.

(Dr. Ivanu Juriču † 10. vel. srpana 1894.)

Náte mi vstal je spomin, prijatelj pod ranó gomilo,
 Náte, ki me je s Teboj združil v ljubezen je Rim.
 Žalen spomin . . . Kot nekóč nad Rimom se pômlad razpenja,
 Solnca sprelepega soj tožno Kampánjo zlatí;
 Cvetje, življenje povsod — a Tebe ni več, da bi dvigal
 Južne Ti pômladi kras dušo dovzetno v polét —
 Tukaj bi vsaj bil spočil od trudov in borb si mladostnih,
 Da bi Ti mirt in cipres venec nad grobom šumél!
 Sveta bi krila Te prst: iz krvi mučeniške v nji vzrastlo,
 Veje razpreglo je v svet širok krščanstva drevó.
 Petrove kûpole vrh ljubó bi Ti senčil gomilo,
 Kádar poraja se dan, kádar se klanja v zatón . . .
 Toda umejem — domov, domov Te je gnalo teženje:
 Groba temina celó manj je v domovju strašná.
 V zemlji, kjer Stvarnikov glas v življenje Te revno je vzdramil,
 V spanje taisti je klic, v smrtno Te spanje pozval.
 Mèni pa náte spomin tu v daljni se vzbuja tujíni,
 Pômlad po zemlji cvetè, mèni pa tožen je duh.
 Koliko zôrnih sadov obetala pômlad je Tvoja,
 Koliko nádej s Teboj v tihi zagrèbli so grob!
 Rádosten često si sam v bodočnost upiral poglede,
 V koji na deló Te zval dragi slovenski bí dom;
 Dragi slovenski náš dom, ki rôdni ga rušijo síni,
 Témeljní kamen krušèč, ki je sezidan na njem — —
 Klícal bo zdaj Te zaman — srcé Ti prestalo je bití,
 Božji vsemodri ukáz vélel drugače je on.
 Božji vsemodri ukaz — čarôbna, prijatelj, beseda,
 Srčno tešeča bolest, trpko bolest za Teboj!
 Pômlad po zemlji cvetè — Ti lepšo uživaš tam gôri,
 Kámor Te blago je zval božji vsemodri ukaz.
 To je tolažbe dovolj, da nemo umolknejo strune,
 Tvojo izgubo pojóč, ki je ranila srcé.
 Jeden še glas naj samó iz strun Ti oskromnih izvabim,
 Da se do jasnih višav dvigne do Tebe proseč:
 Ti, ki si ljubil svoj rod, ognjeno ga ljubil na zemlji,
 Môli v nadzvezdnih doméh, sreče izmôli mu Ti!

V Rimu, 15. mal. travna 1895.

Mihael Opeka.

0 modernih sofizmih.

II.*)

Indukcija, analogija, hipoteza.

A. Indukcija. Indukcijo v obče smemo označiti kot spoznavanje resnic, do katerih smo dospeli z opazovanjem posamičnih slučajev in pojavov. — Delijo jo navadno v dve vrsti: v popolno in nepopolno indukcijo (i. completa — i. incompleta).

a) Popolna indukcija je spoznavanje resnic s pomočjo opazovanja vseh posamičnih slučajev, o katerih smo sumili ali menili, da velja zanje spoznana resnica. Primer: Oče ima tri sine, A, B, C. Sin A joka, B tudi, C ravno tako. Če torej oče sklepa: A, B, C so moji sinovi — in sicer vsi — A joka, B in C tudi jokata, torej jokajo — in sicer vsi — moji sinovi — sklepa s pomočjo popolne indukcije. Opazoval je vse slučaje — vse tri sinove — in tako spoznal splošno resnico: vsi moji otroci jokajo. Da so indukcije te vrste vedno pravilne, njih rezultat vsikdar resničen, če smo posamične slučaje vestno in trezno opazovali, je menda samo ob sebi umevno; saj velja za vse slučaje kot celoto isto, kar velja za vsak posamičen slučaj posebe. Samoumevno pa je tudi, da ima popolna indukcija le malo praktične vrednosti, ker nam je v obče nemogoče, opazovati in pretresavati vse slučaje. Ovira nas pri tem prav posebno čas in prostor. Mnogo stvari iz preteklosti sploh ne poznamo in bodočnost nam je prikrita; pri opazovanju samem pa nas čestokrat ovira oddaljenost stvari n. pr. nebesnih teles. Človeško spoznavanje je odvisno tudi od čutov, in ti so nepopolni in nezanesljivi. Popolna indukcija ima tedaj pomen le v toliko, da zamoremo z njeno pomočjo splošno govoriti, ne da bi nam trebalo naštevati vseh nadrobnostij; novega nam ne razodene ničesa.

b) Nepopolna indukcija je spoznavanje resnic s pomočjo mnogih — ne vseh — posamičnih slučajev. Primer: Janez, Jože, Tine itd. so Notranjci; Janez, Jože, Tine itd. govorijo slovenski — torej govorijo vsi Notranjci slovenski. Taka indukcija je pravilna, dobra pa vendar ni, mogoče je celo, da je neresnična. Vsi Notranjci morda le ne govorijo slovenski! Vender smo pa z ono indukcijo zadovoljni in o njeni

*) Pričujoči spis priobčili smo vsled želje pisateljeve z večine v neizpremenjeni obliki; pripomeniti pa moramo, da odklanjamo vzlasti za vsebino sleherno odgovornost.

istinitosti prepričani. Kako to? Naravno! Prepričani smo le z moralno gotovostjo o resničnosti one indukcije. Mi znamo, da osebe, katere smo naveli, predstavljajo veliko večino Notranjcev — četudi ne vsih — in vemo, da navadno (!) v jezikovnem oziru večina odločuje in se o njej govori kakor o celoti. Radi tega smo o istinitosti one in drugih podobnih indukcij le moralno prepričani, popolne gotovosti nimamo. Frazo: „je uže res, pa vender —“ ima — vsaj v nekoliko — taka moralna indukcija na vesti.

Razven moralne indukcije nam je omeniti še fizične indukcije (i. physica). Pri tej sklepamo iz posamičnih pojavov, ki se gode v naravi, na zakon, po katerem se vrše. Če govorimo o indukciji splohi menimo navadno fizično indukcijo. Primerov nahajamo v naravoslovju v obilici, samo zaradi popolnosti navedimo jednega: A, B, C itd. so telesa; A, B, C itd. so deljiva — torej so vsa telesa deljiva. Gotovost, s katero smo o tej fizični indukciji prepričani, je do cela različna od one pri moralni indukciji — imenuje se fizična gotovost (certitudo physica). Ta fizična gotovost pa ni pri vseh ljudeh jednaka. Naravoslovec, ki ne pozna Boga, je — vsaj teoretično — o resničnosti svojih indukcij neprimerno bolj prepričan nego oni, ki trdi, da je Bog, in priznava, da so čudeži mogoči. Prvi meni, da se morajo v naravi pojavi vedno brez izjem vršiti tako, kakor je sam to induktivnim potom spoznal. Tudi slednji je prepričan o resničnosti svoje indukcije in o stalnosti naravnih zakonov, toda priznava, da Bog zamore direktno vplivati na delovanje narave in spremeniti jedenkrat ali večkrat njene zakone. Ta razlika mej njima obstoji pač samo v teoriji — v praksi sta oba jednako trdno prepričana o svojih indukcijah. Čudeže seveda različno razlagata: prvi trdi, da pojava, ki ga imenujejo čudež, niso dobro opazovali, da so se motili itd., drugi pa pravi, da čudeži v navadnem pomenu besede niso nemogoči.

Najteže vprašanje pri tej nepopolni fizični indukciji je le-to: Zakaj jej verjamemo? Kako naj dokažemo, da sme omejeno število slučajev nadomeščati vse slučaje? Stvar nam je možno utemeljiti tako-le: Opazujmo pojav A. Ta ostane vedno isti, naj spreminjamo razmere (adiuncta) kakor koli hočemo. Torej mora imeti pojav A vedno isti vzrok. Tega pojava pa nismo opazovali samo na jedni stvari (individuum) temveč na mnogih, povsod na enak način. Torej mora imeti pojav A vedno in povsod isti vzrok: isti vzrok pri vseh stvareh, kar smo jih opazovali. (Absolutno vsih nismo opazovali!) Kar je pa pri mnogih stvareh vedno isto — naj spreminjamo razmere kakorkoli nam ljubo — to mora biti v zvezi z bistvom (essentia)

onih stvari. Slično je tedaj tudi z vzrokom onih pojavov. Kar pa izvira iz bistva stvari, to mora biti skupno vsem stvarim, ki imajo isto bistvo. Zato je tudi pojav A in njegov vzrok skupen vsem stvarim, ki imajo isto bistvo. — Stvar je nekoliko teža, pa važna, ker se je uže dogodilo, da so nekaterniki dvomili o objektivni podlagi nepopolne indukcije.

Kot tretjo vrsto indukcije omenjajo navadno metafizično indukcijo. Če dokažem komu induktivno, da so Bogu čudeži mogoči, ali pa, da je dvakrat dve štiri, dokazujem mu to potom metafizične indukcije. Vspeh mojega dokazovanja bil bi pa nepovoljen, ker metafizične in absolutne resnice moremo le s premišljanjem, posebno pa z abstrahiranjem spoznati.

B. Analogija. Beseda analogija rabi v dveh pomenih:

a) Analogijo imenujemo vsako podobnost mej dvema ali več stvarmi (res). Živaloslovci imenujejo analogijo le podobnost mej organi glede njihovega delovanja. Tako n. pr. so peruti metulja in peruti ptičev organi, ki so si v svojem delovanju (functio) podobni in živaloslovec jih nazivlje nalične (analogiške) organe, dočim imenuje n. pr. razmerje mej prednjimi nogami psa in peruti ptičev homologijo.

b) Analogija zove se tudi podobnost mej stvarmi, v kolikor nam je sredstvo v spoznavanju novih resnic, t. j. sklepanje iz podobnega na podobno. Primer: Kmetič A ima posestvo in kupčuje poleg tega tudi z živino. Večkrat uže je odšel na semenj in ostal za par dnij z doma, žena pa mu je oskrbovala domačijo. Mož gre zopet na semenj in ve, da so doma samo takošna dela, kakoršna je njegova žena sama uže večkrat opravljala s povoljnim vspehom. Radi tega sklepa: ker so sedanji opravki podobni prejšnjim, bode zanje tudi žena dobro poskrbela. Prepričan je pa naš možak o tem samo z moralno gotovostjo, kajti zna biti, da se je njegova žena uže postarala, da je le na videz tako trdna kakor je bila še pred letom dnij, mogoče je tudi, da oboli ali da noče, da pozabi na kako stvar itd. Mož meni torej samo, da se bode o njegovi odsotnosti doma vršilo vse v redu.

Tudi fizična analogija rodi samo mnenje ne pa ono gotovost, katera je znak fizične indukcije. Pa to mnenje je vendar trdnije od onega pri moralni analogiji. Primer: Anatom Hyrtl — tako pripoveduje sam — imel je hud nahod, katerega je odpravil s tem, da je izpil tri dni zapored vsak dan po tri čaše čaja skozi nos. Todà vonj mu je otopel vsled tega popolnoma za celih 10 mesecev. Če torej sklepamo: organ za vonj v nosu je pri vseh ljudeh enak; ako pijemo jednako gorak in jednako močan čaj skozi nos kakor je storil Hyrtl,

bode tudi nam naš organ za vonj stopel — sklepamo s pomočjo fizične analogije. To sklepanje pa rodi le mnenje, koje moramo še s poskusi utrditi.

Opiramo se pri analogiji na to-le misel: kar moremo trditi o jedni izmej podobnih stvari, smemo trditi tudi o drugih, in — vice versa — česar nam ne kaže trditi o prvi, tega ne moremo dokazovati na ostalih sličnih rečeh.

Ker rode dokazi „per analogiam“ samo mnenje, jim ne smemo zaupati tako trdno kakor priznanim resnicam; vender jih ne smemo čisto prezirati. Pogosto se nam tudi pripeti, da iščemo mej podobnimi stvarmi soglasja v vseh ozirih; to pa povzroči mnogokrat do cela napačna mnenja. Koliko ljudij je n. pr. prepričanih o tem, da je barva očij ali las v soglasju z duševnimi zmožnostimi! To pa zaradi analogije!

S pomočjo analogije dokazujemo kaj radi stvari, za katere nam nedostaje drugih, boljših dokazov, ali pa stvari, katerih nočemo drugače dokazovati, ker vemo, da nam ne more slediti oni, kojemu dokazujemo; zato rabijo dokaz „per analogiam“ največkrat pesniki in govorniki.

C. Hipoteza. Podmena je stavek, mnenje, s katerim si razlagamo pojave. Prepričani nismo o resničnosti svojega mnenja; ker se pa pojavi strinjajo ž njim, smatramo ga resničnim, dokler ne pridemo do boljšega prepričanja. Znana je hipoteza o svitlobi, ki je trdila, da je svitloba silno lahko telo gibajoče se v prostoru. To podmeno izpodrinila je takozvana undulacijska hipoteza, ki dokazuje, da je svitloba valovito gibanje; ovrgli so prvo hipotezo zato, ker ni zadostno razlagala Newton-ovih barvastih krogov (Farbenringe), polarizacije itd. — Podmene imenujemo dandanašnji navadno teorije. To samo ob sebi ni greh, ker na imenu ni dosti ležeče; a pomniti moramo, da pomenja „teorija“ isto kot hipoteza, t. j. nedokazano mnenje. Pomniti je treba to zaradi tega, ker smo vajeni ločiti mej teorijo in hipotezo. Prvo definuje Überweg (System der Logik) takole: „Die genügend bestätigte Hypothese ... begründet die Theorie, d. h. die Erklärung der Erscheinungen aus ihren allgemeinen Gesetzen.“ Da rabimo dandanašnji besedo „teorija“ res večkrat v pomenu hipoteze, izpričavajo nam imena kakor n. pr. „Emanationstheorie“ in „Undulationstheorie“.

Podmena je hči človeške nepopolnosti. Človek ne spozna (intel-legit) splošnih zakonov hipoma, temveč spoznava jih korakoma in v začetku z negotovostjo, dokler ne dospe do trdnega prepričanja. V to svrho pa si vstvarjamo s pomočjo analogij hipoteze, katere potem skušamo dokazati induktivnim potom.

Pozabiti pa ne smemo, da hipoteza sama ob sebi še ni resnica; mogoče je pač, da je resnica. Podmena tudi ne sme zdravi pameti nasprotovati. Napačna je torej vsaka hipoteza, ki se ne ujema z matematiko — kakor n. pr. materijalizem. V obče se zahteva, da mora veljati tudi za hipoteze rek: *simplex sigillum veri*.

Glede razdelitve podmen naj omenimo ob kratkem, da jih dele v moralne, fizične in hermenevtične hipoteze. Slednje razlagajo nejasne stavke pisateljev in kar je temu sličnega, pečajo se tedaj z njimi prav posebno jezikoslovci.

F. K.

Na Bleškem jezeru.

Čolnič tam samotno plove,
Mirno jezero leži;
Zor večerni že vrhove
In nebesni svod zlati.

Iz valovja se dviguje
V mrak otok in zid teman,
In od cerkvice se čuje
Zvončka glas, vmes zbor glasan.

Spet motrim vode zrcalo,
Gledam valčkov miren tok
In zelenja ogrinjalo
In gorovja siv obok.

Gorski vetrec semkaj veje,
Tukaj ljubko me hladeč;
Z vej zletava ptič na veje,
Pesmij zbor zveni doneč —

Vbira glas se v harmonije,
Milo, lahno se spoji
V rajsko-čarne melodije,
Dokler z vetrom ne zbeži.

Pa odpade roki veslo;
Kvišku hrepeni srcè ...
Zdi se, kakor da bi neslo
Dušo angeljcem v roke.

Vender, vender, pokoj mili,
Vračaš se mi spet nazaj;
Gine v pesmi lahnokrili
Dušna bol, cvete mi raj.

Kako čarno, velikansko
Me objema božji svet!
Čutim pač, jezero kranjsko,
Dušni mir ob tebi spet!

Ivogorski.

Vpliv liberalnih idej na razvoj socijalne demokracije.

(Priobčil cand. med. Fr. Jankovič.)

I.

Ideja socijalne demokracije se ni porodila mahoma; liki vsakemu mogočnemu gibanju korenini tudi ona v prošlosti. Izza francoskega prevrata sem so velikanski tehniški napredki in njih uporaba v industriji in trgovini osvobodili vse gospodarske sile in provzročili nepričakovane vspehe. Taki silni napredki so pa imeli poleg solnčnih tudi svoje senčnate strani. Človeška družba, ki je bila doslej bolj jednotna ločila se je v dva nasprotujoča si tabora, v maloštevilne kapitaliste in nebroj delavcev. To protivje mej kapitalom in delom je bil prvi povod, da se je razvil moderni socijalizem, kateri hoče odstraniti ono nenaravno razmerje mej kapitalisti in delavci.

Posamične točke razvitega socijalnega programa so pa samo dosledni zaključki načel, katere je razvil in učil liberalizem.

Kaj pa pomeni liberalizem? Ko se je v drugem desetletji našega stoletja vdušila francoska revolucija in so se Bourboni z ostalimi dinastijami združili v obrambo monarhije, zbirali so se posledni privrženci revolucijske stranke v skrivnih zavezah, da bi vstvarili novo stranko. Popustivši ostale zahteve revolucijskega gesla težili so samo po prostosti in enakosti v politiskem in državljanskem oziru. Vsi državljani naj bi bili popolnoma prosti in vsi enakopravni. Stem so zahtevali od bourgeoazije, glavne nositeljice liberalnih načel, da se odpravi sleherni državljanski in politiški privilegij plemstva in duhovščine ter da se narod soudeležuje postavodajalstva in nadzorstva vlade; v principu zahtevali so tudi splošno in jednako volilno pravico. Vničenje prednostij plemstva in popolna postavna enakopravnost vseh državljanov pa ni mogla pomeniti družega, nego da se postava ne sme ozirati na verske razlike, ter da se mora vera načelno odstraniti iz javnega življenja in postati popolnoma zasebna stvar.

Leta 1830 se je posrečilo navedeni stranki, izgnati legitimno dinastijo v Franciji ter polastiti se vlade. Njeni privrženci so se odlej sami imenovali liberalce in to ime se je ohranilo do današnjega dne. Leta 1848 počele so se ideje liberalizma zmagovito širiti in po

mnogih prekucijah zavladale so v celi zahodni Evropi. Staro krščansko in historičsko razmerje mej človekom in Bogom je uže razširjenje rimskega prava hudo spodkopalo; liberalni vihar pa je pokončal brez večega odpo bra — odisi na polji znanstva ali politike — zadnje institucije, ki so še slonele na oni podlagi. Človeštvo je popustilo vero in pozabilo malone, da se je specifični državni in družabni red krščanske Evrope porodil pod vplivom krščanstva, v katerem jedinem je celo za dobe najhujšega viharja živela še neka vstvarjajoča ideja in upanje, da se reši ljudstvo surovega materijalizma.

Brezbožno, materijalističsko naziranje liberalizma o svetu, navdušeno zagovarjanje pravne enakosti in načelo liberalno navdihnjenih narodnih ekonomov, kateri so se naslanjali na tako zvano teorijo vrednosti (Werttheorie): vse to povzročilo je porod modernega socijalizma, katerega postanek in vspevanje je tesno spojeno z razvojem liberalizma. Grof H. de Saint Simon, ki je umrl l. 1825, poskusil je prvi, glavne nazore socijalizma znanstveno utemeljiti in podpreti. Iz nauka liberalnih učiteljev narodnega gospodarstva, da je delo edini vzrok in izvor vrednosti, sklepa dosledno, da delavci ne bi smeli veljati zadnji v človeški družbi, marveč da bi morali zavzemati prvo mesto. Do takega priznanja bi jim moralo po njegovem mnenju pripomoči znanstveno naobražetje. Toda svojih nazorov de Saint Simon ni poskusil dejansveno izvesti v praktičnem življenji, ostalo je vse samo v teoriji.

Skoro v istem času je Charles Fourier († 1837) že razvil socialni sistem. Učil je, da je božja volja le splošna atrakcija, katera združuje svet in se javlja v človeku kot moč nagona. Takega nagona bi pa človek ne smel premagati, marveč zadovoljiti ga, kajti samo iz tega izvira sreča. Za sredstvo, s katerim se more zadovoljiti ona splošna moč nagona, služi organizacija dela.

Veče važnosti nego omenjena dva ter poleg njih Louis Blanc in Karol Rodbertus, ki je prvi v Nemčiji zagovarjal znanstveni, socijalizem, postala sta Karol Marx in Ferdinand Lassalle, prvi se svojim delom: „o kapitalu“, drugi kot silni agitator. Karol Marx se je porodil v Trierju leta 1818, umrl je l. 1883 v Londonu. V svojih načelih sledil je grofu H. de Saint Simon. Zahteval je jednako lastninsko pravico za vsa produkcijska sredstva in javno organizacijo dela na demokratiški podlagi.

F. Lassalle (1825—1864) sledil je baš istim nazorom kakor Marx, izvel je pa svojo teorijo v praksi ter si pridobil velikanski vpliv v krogu delavcev, tako da so ga imenovali kralja proletarijancev.

Leta 1869 je bil v Bazelju mejnarodni delavski shod. Sklenilo se je z veliko večino, da se odstrani dedna pravica, najvažniši pogoj za osvoboditev delavcev. Vsprejel se je omenjeni sklep v program vročekrvne delavske napredne stranke „Alliance internationale de la democratie socialiste“, katero je vodil v francoski Švici živeči Rus Bakunin do leta 1872; septembra meseca istega leta se je pa definitivno ločila od Marx-Lassalove stranke, katero so odslej nazivali centralistiško. Le ta si je pridobila v Nemčiji in v Avstriji mnogo privrženecv. Delovala je bolj zmerno in premišljeno in bila uprav zato tudi bolj nevarna nego federalistiška se svojimi sanjarijami in izgrednim nastopanjem.

Moderni socijalizem zasleduje trojni smoter: uvesti hoče v državi ljudovlado na najširši demokratiški podlagi in mesto vere brezboštvo; na narodnogospodarskem polji pa se poteguje za komunizem delavnih sredstev, katera bi morala združiti država v svojih rokah. To so težnje socijalistov, kakor jih je razvil Boruttan v 80. številki socijalnega lista: „der Volksstaat“ iz leta 1871. V njih se zreali vpliv liberalizma, ki je bil deloma pozitiven, deloma negativen.

Početkom so se poleg liberalne navdušenosti branile in branile sicer še posamične točke socijalnega programa. Ko pa se je socijalizem v nasprotji z liberalizmom jel širiti v vseh civilizovanih državah in preté dvigati svojo glavo, pričeli so se liberalci sami sramovati socijalizma. Z jezo so se odvrčali od njega, izgovarjaje se, da ne nasprotujejo lastninski pravici, katero hočejo le osvoboditi iz suženjske organizacije, marveč da težijo samo po neomejeni prostosti za vse brez razlike. Hudo so počeli preganjati vodje socijalistov, katerih glave so uprav stem ovenčali z vencem mučeništva. Resnih nedostatkov v državni upravi in v narodnem gospodarstvu neso hoteli pripoznati. To je bil negativen vpliv, ki je mnogo pripomogel, da se je ideja socijalizma tako naglo razširila in si pridobila toliko navdušenih pristašev iz kroga delavcev.

(Dalje prihodnjic.)

Triglav.

Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!
 Kako me izvabljaš iz nizkih ravan
 V poletni vročini na svoje vrhè,
 Da tam si v samoti spočije sreèe,
 Kjer potok izvira v skalovju hladan:
 Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!

Oj Triglav, moj dom, četudi je svet
 Začaral s čudesi mi večkrat pogled,
 Tujina smehljaje mi kazala kras,
 Le na te sem mislil ljubeče vsak čas,
 O tebi sem sanjal sred svetlih dvoran:
 Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!

Oj Triglav, v spominu živi mi tvoj čar,
 Zato pa te ljubim in bom te vsikdar;
 In zadnja ko ura odbila mi bo,
 Pod tvojim obzorjem naj sniva telo,
 Kjer ptički radostno naznanjajo dan:
 Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!

Slavin.

Vprašanje.

Morje ti nemirno,
 Morje valovito,
 Je li tebi znano,
 Kar je meni skrito?

Rad od tebe zvedel
 To sedaj bi samo,
 Najdem li tam srečo,
 Kamor zdaj veslamo?

Tajno šepetanje
 Valčkov morja čujem:
 „Išči sreče v srci,
 Ne pa v kraju tujem!“

Dolski.

Narod in razumništvo.

Spisal stud. inr. P—n.

ovršnost je znak današnjega časa, fraza njegovo geslo. Kolikrat se rabijo besede, katerih govornik ali pisatelj sam dobro ne umeje. Prav taka se godi tudi z besedo „inteligencija“ ali „razumništvo“. Koliko jih je, ki imajo to besedo vedno na jeziku, a če jih malo prerešetamo, kmalu zapazimo plitvost njihovega naobraženja. Toda za danes se nisem namenil preiskavati pravi pomen besede „razumništvo“; pokazati hočem samo, kako razmerje mora vladati mej preprostim narodom in razumništvom, če hočemo, da bode narod v resnici srečen in zadovoljen.

Delo je bilo uže od pamtiveka dvovrstno, četudi ne tako strogo ločeno kakor dandanes. Uže od nekedaj so ločili delo telesnih močij — *operae locari solitae* imenuje jih Rimljan — od duševnega delovanja — *operae liberales*. Težko pa je določiti, kje se mejite te dve veliki skupini; kajti ni ga skoro dela, pri katerem ne bi bila oba faktorja spojena v gotovem razmerji. Samo to smemo reči, da telesno je ono delo, pri katerem nadvladuje napor telesnih močij, duševno pa tisto, pri katerem deluje vzlasti razum. — Zastopnike telesnega dela imenujemo po njihovem različnem poklicu kmete, rokodelce, dni-narje in sploh delavce v najširšem pomenu besede; one pa, ki reprezentujejo duševno delo narodovo, nazivljemo z obsežno besedo „razumništvo“. Kakor pa nadvladujejo duševne sile v človeku materijo, uprav tako duševno delo nadkriljuje navadno fizično delo, t. j. razumništvo stoji na čelu naroda, ono ga vodi in uči.

Mogočna je moč ideje; nič se ji ne ustavi; njena pot ne pozna ni mej, ni kraja, ni časa. Ideje same pa se najprej porode v razumništvu, tam se razcveto in od tod šele se polagoma razširijo v niže sloje naroda. Zato pač smemo reči: kakoršno je sedanje razumništvo, tak postane sčasoma ves narod. Če je inteligencija razdvojena v svojih idejah in nazorih, kmalu se ti tudi narod razcepi — porodilo se bode v njem strankarstvo. Vpliv inteligencije na narod je tedaj mogočen, njen poklic v narodu res vzvišen in plemenit, a tudi — težaven. — S ponosom smejo se voditelji ljudstva ozirati na svoj narod, ako so ga doveli do blagostanja in zadovoljnosti, kar se more doseči edino na podlagi vere in pravice. Todà gorje narodnemu razumništvu, katero je s svojimi krivimi nazori nevedno svoje ljudstvo pahnilo v gmotno nesrečo in duševno pogubo.

Kakšno mora tedaj biti razumništvo, da osreči svoj narod? — Zavedati se mora svojih dolžnostij! Toda teh ni malo. Cvet, ki požene iz stebila, živi le na stebelu, katero le s cvetom rodi sadove. Tudi razumništvo mora biti trdno zvezano z narodom, mora biti ž njim edino, edino pred vsem v najvažnejših vprašanjih človeštva.

Razumništvo mora biti edino z narodom v veri. Velikokrat se sliši, da je vera le zasebna stvar. Če se pa pomisli, da se vera tiče celega človeka, vsega njegovega mišljenja in stremljenja, da mu ona vodi razum, krepi voljo in vstvarja pravico, lahko uvidiš, da ni vse jedno, je li inteligencija istega ali drugačnega verskega prepričanja kakor narod sam. Razumnik še ne neha biti človek; iste dolžnosti do Boga vežejo največjega učenjaka in najpreprostejšega seljaka. Vednost in veda ne smeta in ne moreta nadomeščati vere. Uprav trdno versko prepričanje daje narodu poročstvo, da bodejo njegovi voditelji nesebično in požrtovalno delovali v njegov prid, uprav tako, kakor jih uči sveta vera: ljubi svojega bližnika kakor samega sebe. Zgodovina vseh narodov nam priča, da je pravo pogodil oni mož, ki je rekel: „Recht-schaffene, selbstbewusste, charakterfeste Männer habe ich dort gefunden, wo ich ein festbegründetes Leben nach dem Glauben fand.“ — Kam je zabredla v novejšem času Laška po svojem posvetnem razumništvu, katerega večji del prisega na moderne, materijalistične, brezverske nazore! Dočim se bujno razvija sleparstvo in neznačajnost, javlja se mej nezadovoljnim ljudstvom revščina in beda v tako pretresujočih pojavih, da bi je hujše ne mogla ustvariti domišljija — Dantejeva. — Podučna je v tem oziru i zgodovina francoske revolucije ob koncu preteklega stoletja. Blestečih talentov, kipeče zgovornosti, nedosežne navdušenosti — vse najdeš pri tedanjih ljudskih voditeljih, le verskega prepričanja ne! Ker pa tega niso imeli, se je njihovo stališče kmalu omajalo. Mesto miru so zanesli v zapeljano ljudstvo — razdvojenost, mesto blagostanja — bedo, mesto svobode — verige, mesto duševne prostosti — duševno suženjstvo. Izgubili so prav kmalu vso veljavo in marsikateri izmed njih je odigral svojo vlogo na — šafotu. Prve deloma jako naobražene voditelje izpodrinili so brivci, glumači, mesarji, tesarji in se polastili oblasti. Tak je bil plod one politike, katera je bacnila iz države vero, mesto nje pa oboževala nenravnost!

Razumništvo pa mora skrbeti trdi za materijalno blagostanje naroda. Zato ni vse jedno, kakim narodogospodarstvenim nazorom sledijo posamični razumniki. Kedor prisega na kapitalizem, na mančesterstvo, ter se klanja zlatemu teletu, skrbi samo za svoj žep, a

narodova sreča mu je deveta briga. To je znak današnjega psevdoliberalizma v narodogospodarstvenem oziru! Kjer se vgnezdijo kaj takega, onde zavlada hitro oderuštvo in sebičnost; pripravijo se tla za razna goljufiva kapitalistična podjetja; narodovo blagostanje pa pojema dan v dan, dokler ljudstvo ne uboža do cela: zastopniki onega liberalizma pa se povspno do brezmejnega bogatstva. To seveda ne morejo biti pravi voditelji narodu, to so zapeljivci in sebičneži, ki se šopirijo z golimi frazami, nevedno ljudstvo pa slepe obetajoč mu zlate gradove. Seveda se tako razumništvo, ki nima srca za narod, počasi narodu odtuji in postane mejnarodno — in uprav to je tudi znak današnjega liberalizma, ki ne pozna državnih in narodnih mej, ampak objema celi svet! — Todà gorje taki intelegenciji, kedar zaslepljeni narod spozna, da je bil bridko prevaran! Otrese se tega modernega suženjstva siloma in vroči vodstvo tistim, ki so mu odprli oči ter ga opomnili sramotnega robovanja. Želeti pa bi bilo, da bi baš oni poslednji bili pravi rešitelji naroda, katerim je na sreči res samo sreča in blagostanje ljudstva. Dandanašnji je to vprašanje velevažnega pomena; kajti da sedajni liberalizem ni vreden ni piškavega oreha, o tem se je že prepričala velika večina vse svetovne intelegencije današnje dobe; pomisliti pa treba, s katerim narodogospodarstvenim sistemom bi se dal nadomestiti liberalizem? Hic Rhodus, hic salta — to je zagonetka, katere ne morejo mahoma rešiti niti učenjaki. In vender ni tako težko uganiti pravo, ako se postavimo na krščanski temelj, na katerega treba zidati takoj s prvega početka. Jedino le v pristnem krščanskem duhu bomo našli pomoči zoper hude nevarnosti, ki nam prete od socijalnih demokratov; jedino v njem nahajamo načela in vodila, ki so pravična in uprav zato tudi trajna. V tej smeri treba nam v bodočnosti delovati, v smeri krščanskega socijalizma!

Treba pa, da deluje razumništvo, kateremu je izročena usoda narodova, složno v srečni prosep ljudstva, kajti kjer ni sloge, ni moči in ni vspeha. Mislimo namreč vzlasti složno edinstvo mej posvetno in duhovsko intelegencijo, katera mora izvirati iz prave ljubezni do naroda. Kdor svoj narod resnično ljubi in spoštuje, skrbeti mora za njega časno blagostanje in večno srečo, katero oboje izvira iz složnega delovanja, posvetne in duhovne gospode. Razumnik posvetnjak mora trudeč se za časno srečo in napredek ljudstva vedno upozorovati versko stališče; duhovnik pa, kateremu je izročena vzlasti skrb za večno življenje, ne sme prezirati časnih potreb svojega naroda. V takem soglasju naj delujejo narodni voditelji posvetni in duhovni mej seboj in dosegli boj dejo najlepši uspeh, s katerim bodejo doveli ljudstvo svoje do prave sreče.

Tako idejalne-toda vsakako potrebne-vzajemnosti pogrešamo večinoma mej razumništvom današnje dobe. Posvetna in duhovna inteligencija se je razdvojila, nastala so nasprotja in hudi boji, kateri škodujejo razumništvu, najbolj pa narodu samemu, katerega tirajo naravnost v pogubo in propast. Ni čuda, da ob prepiru svojih voditeljev postane ljudstvo mlačno, omahljivo in neodločno, ni čuda, da slepo sledi svojim strastem in se prepušča lažiprerokom, kateri mu hoté in skušajo do cela izsesati življenja moč in kri.

Razumništvu, ki reprezentuje duševno delo v narodu, pristojna pravica do vodstva. Te svoje častne pravice naj se vedno zaveda in skrbno naj pazi, da je ne zgubi. So dežele, vstavne dežele, kjer se je prava intelegencija skoraj popolnem odpovedala narodovemu voditeljstvu. V nekaterih državah so se vsi oni sloji, kateri reprezentujejo plemenitost srca in naobraženje duha, odtegnili političnemu življenju. Kaj takega seveda nočemo odobravati, kajti razumništvo, cvet naroda, mora vedno skrbeti, da si ohrani svoj vpliv v korist posamičnim narodom in človeški družbi sploh.

Zdolžnostimi, katere smo naveli, označili smo zajedno tudi pripomočke, da se obrani stalen vpliv v narodu. Pripomeniti pamoramo, da mora biti narodno razumništvo temeljito naobraženo in poučeno v vseh onih vedah, katere se tičó politike. Aristotel sam pravi, da je politika, to je znanje javnih zadev, najtežavniša vednost. Žal, da se je v sedanjih časih mej narodno intelegencijo vtihotapilo mnogo takih elementov, kateri so samo površno olikani, prave omike pa nemajo: pisarji, sprijeti dijaki in mnogi slični možje ožega duševnega obzorja zastopajo razumništvo in vplivajo na politične odnošaje marsikaterega naroda. Taka razmerja se ne morejo in ne smejo ohraniti dalje časa, ker je kvarno narodu. Čas je, da se pravo razumništvo jame zavedati samega sebe, svojih pravic in dolžnostij, oni psevdolikanci pa potisnejo v kot, kjer je njih prostor.

Še jedno besedo posebe o naši slovenski intelegenci. Žal da se je zlasti na Kranjskem razcepila v dva velika tabora, ki se po pravici ali pa po krivici imenujeta liberalni (naprednjaški, narodni) in klerikalni. Narodu je oni domači prepir škodoval uže mnogo v domači in zunanji politiki. Da ga nam sovražni sosedi netijo in podpihujejo, umeje se samo ob sebi, vsaj slóve pregovor: *duobus litigantibus tertius gaudet*. Izgubili smo uže mnogo ugleda pred svetom, toda preti nam še večja škoda, ako se naše narodne razmere ne razjasnijo in dovedo to ali ono stranko do odločnega nadvladanja, kajti obupali smo že davno, da bi se mogli zjediniti in sporazumeti glavni voditelji nasprotujočih si strank.

Glasnik.

Sedemdesetletnica g. Ivana Navratila, starosté na Dunaji bivajočih Slovencev, slavila se je v dan 5. marcija t. l. Gospod slavljenec se je porodil leta 1825 v Metliki na Dolenjskem, dovršil je gimnazijalne studije v Novem Mestu, modroslovje pa v ljubljanskem liceju. Leta 1851 se je preselil na Dunaj, kjer slušbuje še sedaj kot vodja pomožnih uradov v ministerstvu. Njegove zasluge na književnem polju slovenskem je v kratkih potezih dostojno opisal in oslavlil gosp. dr. Murko v četrtem broji letošnjega „Ljubljanskega Zvona“ na str. 209 in nastopnih. Slovenski velikošolci na Dunaji se morajo hvaležnim srcem spominjati gospoda Navratila, kateri jim je bil vedno jako naklonjen. Osnoval je leta 1888 v zvezi s slovenskimi rodoljubi „podporno društvo za slov. velikošolce na Dunaji“, katerega predsednik je sam od prvega postanka do sih dob. — Veselica sama se je vršila ob obili udeležbi jako lepo; odposlali sta vsled vabila slov. kluba tudi „Zora“ in „Danica“ zastopnike, kateri pa mnogim navzočnikom, kakor se je jasno pokazalo, niso baš dobro došli; niti se ni smatralo za vredno, da se poleg ostalih zbranih gostov pozdravi tudi zastopništvo našega lista in akad. društva „Danice“. Vsled tako žaljivega postopanja dvignili so se dotičniki mahom hoteč se odstraniti, ostali pa so v družbi po prijaznem prigovarjanji nekaterih bolj preudarnih in taktih gospodov, kateri so jim zatrjevali, da je pozdrav izostal samo vsled pozabljivosti dotičnega gospoda, ki je otvoril slovesnost. Mi radi verjamemo in sploh ne bi omenjali tega, da se ni uže trosilo po slovenskem časopisji.

Odbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaji razposlalo je slovenskemu občinstvu pred kratkim šesto, natančno in obsirno letno poročilo, v katerem je jasno označil svoje stališče, katerega se hoče držati tudi v bodočnosti. Strinjamo se z besedami, ki je čitamo na prvih straneh navedenega poročila, in odobravamo popolnem postopanje in delovanje odborovo; veseli nas, da se gospodje odborniki ogibljejo slehernega strankarstva ter dele podpore pravično in čisto nepristransko. Posebno hvale vredna je tudi izjava, da se hoče ozirati odbor pri razdelitvi podpor samo na ubožstvena in pridnostna spričevala, ker samo na ta način mogoče je nadzorovati in presojeti vrednost in potrebnost prosilcev, informacije pa, katerih se išče o posamičnikih privatnim potom niso vselej resnične, kajti narekuje jih premnogokrat samo osebna mržnja in zavist. — Iz računskega poročila samega povzamemo nadalje, da je odbor vestno izvršujoč svojo nalogo tudi v prošlem letu podpiral slov. vseučilišnike dunajske, v kolikor so mu dopuščala omejena sredstva. Vseh dohodkov je imelo društvo v preteklem šolskem letu 1565/48 gl., od katerih pripada osnovni glavnici 227/40 gl. Z lani izkazano osnovno glavnico, to je z vsoto 4243/98 gl. znaša torej osnovna glavnica koncem šolskega leta 1893/4 4472/38 gl. Ostali dohodki, kateri po pravilih pripadajo razpoložni glavnici, znašajo 1338/08 gl. Stroškov je imelo društvo 1532/07 gl., kateri razpadajo na podpore (1479/80 gl.) in na upravne stroške (52/27 gl.) Po studijah je bilo mej podpiranci: 21 juristov, 7 medicincev, 1 filozofov, 6 tehnikov, 5 veterinarcev, 4 slušatelji akademije obrazovalnih umetnosti. in 1 agronom. — Prav toplo priporočamo slovenskim rodoljubom, da bi se v mnogem številu in z izdatnimi prispevki spominjali blagodejnega in koristnega društva, ki mnogemu slovenskemu akademiku olajšuje, kolikor more, bedo in pomaga iz gmotnih zadreg.

Slovanski Svet, ki je početkom letošnjega leta prepustil nekaj svojih predalov naprednjaškim slov. akademikom (bolje rečeno svojedobnim Vesnjanom), da jih mašijo in polnijo z različnimi neslanostimi, objavil je v štev. 6. z Dunaja dopis „Klerikalna in narodna stranka pa slov. dijaštvo.“ Pisal je navedeni članek „naprednjak-dijak“ in sicer čisto v genru dunajskega židovsko-liberalnega časopisja, samo nekoliko bolj neokretno in nespretno, kakor je bilo sploh vedno značilno za pisatelje Vesnjane. Pričakovali bi bili, da je pisatelj onega članka v temeljiti, pošteni in stvarni oceni presodil naše nazore in načela, katera smo proglasili in menda dovolj jasno in določno izrazili v prvi štev. „Zore“; todà kaj takega nismo našli v dotičnem dopisu, kajti s stvarnim in resnim razmotrivanjem se naši naprednjaški akademiki sploh malo bavijo, njihovo običajno orožje v boji z nasprotnikom so podle in sramotilne opazke, s katerimi si v skrajni obupnosti pomorejo iz zadrege. Sploh pa je cel oni članek naperjen vzlasti zoper slovensko naprednjaško stranko, katera je svoje vrle akademike v zadnjem času popolnem pustila na cedilu. Ganljivo vsakako je čitati, kako nevspešno so se trudili naši gospodje „naprednjaki-dijaki“ v poslednjem času in koliko so žrtvovali v gmotnem oziru za nič in zopet nič.

Odbor slov. kat. akad. društva „Danica“ zahvaljuje se tem potom kar najiskreneje nekaterim gospodom, ki so blagoizvolili podariti društveni knjižnic. nekaj knjig, vzlasti bodi hvala č. g. vikariju v Novem Mestu. J. Benkoviču za 3 letnike „Mittheilungen des Musealvereines“, Šumijevo: „Archiv für Heimatskunde“ in „Regesten und Urkunden des Herzogthums Krain“ in več drugih knjig; nadalje blag. g. c. kr. poštenu oficijalu J. Vrečku, ki je podaril dva letnika „Dom in Sveta“, po jeden letnik „Popotnika“ in „Slovana“ in še nekatere druge knjige; sledkar srčna hvala preblag. g. drž. poslancu A. pl. Globočniku za njegovo: „Uebersicht und Verwaltung des Landes Krain“. Ker je knjižnica za društvo velike važnosti, priporočamo se našim prijateljem, da bi se je sem ter tam spominjali z enakimi darili.

Leonova družba. Za dobe velikonočnih počitnic, v dan 18. t. m., nameraval se je v Ljubljani osnovalni shod „Leonove družbe“, kateri se je moral preložiti na poznejši ugodniši čas zaradi grozne nesreče, ki je zadela v poslednjem času poleg mnogih drugih krajev Kranjske dežele vzlasti občutno Ljubljano samo. Žalost stiska človeku srce, dočim čita in čuje dan v dan žalostna poročila o hudih nasledkih, katere je povzročil potres v stolnem mestu slovenske zemlje. Oddaljeni od drage domovine v duhu čutimo z nesrečnim mestom in mu izražamo najgloblje sožalje. — O „Leonovi družbi“ sami pa bi radi na tem mestu pripomenili nekaj malega glede članka, ki ga je objavil v 14. letošnji štev. „Slovanski Svet“. Nekateri slovenski prenapeteži se seveda ne morejo vzdrževati nesramnega sumničenja tudi o najboljši stvari, katera se započne v krogu slovenske duhovniške inteligencije; dosledno napoveduje tudi nekov dopisnik „Slov. Sveta“ s svojo preroško modrostjo dvojno nevarnost, ki preti iz „Leonove družbe“ — tako se imenuje, česar dopisnik tudi ne vé — slovenskemu narodu: „uničiti“ hoče Slov. Matico in „raznaroditi“ slovensko dijaštvo. Človek mora imeti precej ustvarjajoče domišljije, ako hoče kaj tako zlobnega povzeti iz pravil, katere hočemo uprav zato v našem listu čitateljem ponatisniti. Dočim je novemu društvu namen, buditi na znanstveno delovanje krščansko misleče učenjake na Slovenskem, vendar noče in ne more škodovati „Slovenski Matici“, in da bode podpiralo slovenske vseučilišnike, stem vendar noče učiti narodne neznajnosti,

marveč izvrševati jako hvale vredno nalogo. Završuje to pripomnjo pristavimo samo, da je nameravalo k napovedanemu shodu poslati svoje zastopnike tudi slov. kat. akad. „Danica“ in uredništvo našega lista, da bi bili pojasnili svoje stališče napram novemu društvu.

Pravila „Leonove družbe“ so nastopna:

Ime, sedež in namen društva.

§ 1. Društvu je ime „Leonova družba“ in je znanstveno društvo s sedežem v Ljubljani. — Namen mu je: a) zbirati in vspodbujati na znanstveno delovanje krščanski misleče učenjake na Slovenskem; b) gmotno podpirati znanstvena početja; c) navajati na znanstveno delo mlade pisatelje.

Sredstva za društvene namene so:

§ 2. a) društveni in javni shodi; b) občevanje s katoliškimi znanstvenimi društvi; c) izdavanje znanstvenega glasila in strokovnih spisov; d) predavanje o znanstvenih predmetih; e) nagrade znanstvenim spisom članov in drugih pisateljev; f) ustanovljenje zavetišč za slovenske visokošolce.

Društveno imetje se nabira:

§ 3. a) iz rednih prispevkov društvenih članov; b) iz skupila društvenih slovenskih del, c) iz darov, volil in ustanov.

Zalog za visokošolce in mlade pisatelje.

§ 4. Ustanovi se poseben zalog za visokošolce in mlade pisatelje, ki se nabira: a) iz darov, izrečno voljenih temu zalogu; b) iz prispevkov društvene blagajnice po sklepu ravnateljstva.

Člani so:

§ 5. a) častni, katere imenuje občni zbor radi posebnih zaslug; b) ustanovitelji, ki plačajo društvu enkrat za vselej vsaj 100 kron; c) podporni člani, ki plačujejo letnine po 4 krone; d) redni člani, ki so dovršili nauke na visokih šolah, ali pa ki so se sicer skazali v znanstvenih delih. Redni člani plačujejo po 10 kron letnine.

Vsprejem in izstop.

§ 6. Kdor želi biti član „Leonove družbe“, oglasi se osebno ali pismeno pri ravnateljstvu, katero odloči o vsprejemu. — Kdor izstopi iz društva, naj to naznani ravnateljstvu. Ravnateljstvo more izbrisati člane, ki na ponovljeni opomin ne vplačajo letnine. Vplačani denar se nikomur ne vrača.

Pravice in dolžnosti članov.

§ 7. Redni člani imajo aktivno in pasivno volilno pravico bodisi v ravnateljstvo, bodisi v odseke. Imajo na shodih besedo in glas. — Dolžnosti rednih članov so: a) podpirati društvene namene v obče; b) po možnosti sodelovati z znanstvenimi spisi in predavanji. — Častni člani in ustanovniki imajo vse pravice rednih članov. — Podporni člani imajo pravico vdeleževati se vseh društvenih shodov in dobivati poročila o društvenem delovanju.

Organizacija društva.

§ 8. Na čelu društva stoji ravnateljstvo sedmero članov, to je predsednik, podpredsednik, tajnik, blagajnik in še trije odborniki. Predsednik, podpredsednik, tajnik in blagajnik morajo stanovati v Ljubljani. Ravnateljstvo voli občni zbor.

„Leonova družba“ se deli po sklepu občnega zbora v odseke (t. j. oddelke glavnega društva), v koje sme vstopiti vsak član društva po prosti volji. Vsak odsek si voli načelnika in tajnika. Vsak odsek sme imeti posebno blagajnico, katero upravlja glavnega društva blagajnik. Odsekovi sklepi so veljavni še le tedaj, ko jih ravnateljstvo potrdi.

Starešinstvo.

§ 9. Slovenskim visokošolcem na Dunaju in v Graecu naj osnuje ravnateljstvo: starešinstvo slovenskih rodoljubov, čegar član more biti vsak član „Leonove družbe“. Starešinstvu je namen skrbeti za gmotno podporo in znanstveno izobraženje, ter za krščansko življenje slovenskih visokošolcev. Število članov ni omejeno. Člane starešinstva (starešine) izvoli občni zbor. Starešine pa si volijo svoj odbor, obstoječ iz načelnika, tajnika, blagajnika in še dveh odbornikov. Starešinstvo naj vsodbuja visokošolce, da vstopijo v Marijanske kongregacije. Tajnik piše zapisnike in dopisuje v imenu starešinstva. Starešinski blagajnik upravlja zalog, omenjen v § 4, in poroča občenemu zboru. Izplačuje pa le one svote, koje dovoli starešinski odbor. Odbor zbora vsak mesec. Starešinstvo zbora vsaj vsak tretji mesec in s to priliko naj se združi znanstveno predavanje. Starešine podpirajo odbor pri delu za društvene namene. Vsaj vsako polletje enkrat obišče naj v to od odbora določeni starešina od starešinstva podpirane visokošolce. Dotični starešina naj zlasti skrbi za duševno in gmotno podporo bolnim visokošolcem. Starešinstvo poroča o svojem delovanju društvenemu ravnateljstvu.

Dolžnosti in pravice ravnateljstva.

§ 10. a) Ravnateljstvo vodi društveno delovanje in upravlja njegovo imetje. Ravnateljstvo je sklepčno, ako so povabljeni vsi odborniki, in če so navzoči razun predsednika ali podpredsednika še trije odborniki. Sklepa se z navadno (absolutno) večino glasov. Pri enakem številu glasov odloči predsednik. b) Ravnateljstvo pripravlja predloge občenemu zboru, posebnost tudi o razpustu društva. (§ 12.) Predloge posamičnih članov naznaniti je treba osem dni pred sejo ravnateljstvu. c) Ravnateljstvo sprejema člane in spise, izbira naloge za nagrade, skrbi za oceno nalog, določuje nagrade, razdeljuje družbine knjige, podpira znanstvena dela, pregleduje poročila starešinstva in sklepa o teh poročilih. (§ 9.) d) Ravnateljstvo zbora vsaj vsake tri mesece po enkrat, ali pa tudi, kadar to zahteva večina njegovih članov. e) Predsednik zastopa društvo na zunaj, nadzoruje društveno delovanje, sklicuje seje ravnateljstva in občne zборе, katerim predseduje. Vsako pogodbo ali listino, ki ima vezati društvo, morajo podpisati predsednik, tajnik in blagajnik. f) Podpredsednik nadomešča odsotnega ali zadržanega predsednika. g) Tajnik urejuje imenik članov, dopisuje in vodi društveni zapisnik, pomaga predsedniku in blagajniku in poroča občenemu zboru o književnem delovanju društva. h) Blagajnik vsprejema društvene dohodke, izplačuje določene nagrade in podpore ter polaga račun občenemu zboru. i) Pravne spore med člani gledé dolžnostij in pravic v društvenih zadevah poravnavajo razsodniki, katerih izbere vsaka stranka po enega, tretjega (predsednika) pa imenuje ravnateljstvo.

Občni zbor.

§ 11. Občni zbor se skliče vsako leto enkrat. Dan in mesto za prvi občni zbor določi osnovalni odbor, za bodoče pa ravnateljstvo. Izvanredne občne zборе je sklicati, ako to sklene ravnateljstvo, ali pa, ako to zahteva polovica rednih članov

v posebni pismeni vlogi. Ravnateljstvo vabi na občne zборе potom društvenega glasila, ali, ako tega nima na razpolago, potom drugega časnika. Občni zbor je sklepčen, če je navzočih vsaj dvanajst rednih članov. Občnemu zboru predseduje društveni predsednik ali njega namestnik — če pa sta obadva odsotna, od občnega zbora v to izvoljeni redni član. Na občnih zborih se klepa z navadno (absolutno) večino pričujočih članov. Občni zbor voli po listkih predsednika, podpredsednika in drugih pet članov ravnateljstva in tri namestnike. Le-ti izvolijo takoj iz svoje srede tajnika, blagajnika in njuna namestnika. Volitev velja za tri leta. Občni zbor voli nadalje odseke, starešine slovenskih visokošolcev, sklepa o računih in proračunih za prihodnje leto in o drugih stavljjenih predlogih. Prememba pravil ali razpust društva se sklepa z dvetretjinsko večino glasov in mora biti vsaj polovica rednih članov navzočih. O priliki občnega zbora naj redni člani čitajo razprave o znanstvenih vprašanjih. Tako čitanje postaviti je na dnevni red vsakega rednega občnega zbora.

Razpust društva.

§ 12. Ako občni zbor sklene razpust društva, mora tudi sklepati, predno se razdružitve izvrši, o porabi društvenega imetja. Ako pa višja oblast društvo razpusti, pripade vse imetje ljubljanskemu knezoškofijskemu ordinarijatu, ki naj je porabi za namene razpuščenega društva.

Slov. ferijalno društvo Sava je svoja pravila nekoliko promenilo, kakor smo uže v zadnji številki poročali. Iz poročila „Slovanskega Sveta“ pa povzamemo da je „deželna vlada v Ljubljani društvu na podstavi novih pravil nadaljni obstanek prepovedala in navela kot vzrok protizakonnost štirih naredeb, katere so bile vse neizpremenjeno obsežene v starih pravilih. Vložil se je priziv na ministerstvo notranjih poslov“. Radovedni smo samo, zakaj omenjeno glasilo slovenskih Savanov ne objavi dotičnih „neizpremenjenih naredeb“. Mi uprav zato ne moremo o tej stvari izreči nobene sodbe.

Akadem. društvo „Slovenija“ na Dunaji priredilo je v dan 18. marcija t. l. v proslavo svojemu častnemu članu, pesniku S. Gregorčiču, ob priliki petdesetletnice njegove sijajen komers. Udeležba je bila baje obila in vse točke oficijelnega dela proizvajale so se v splošno zadovoljnost povabljenih gostov, kakor povzamemo iz časnikarskih poročil, sami pa o tem seveda ne moremo poročati, ker nismo bili navzoči. Kalili pa so baje živahno veselje v zabavnem delu nekateri skrajno radikalni slovenski akademiki, ki so se baš ob tej priliki hoteli maščevati na slov. poslanci vsled znanih „blamaž“, katere so doživeli ob shodu zaupnih mož. Tako nepremišljeno postopanje napram zbranim gostom bilo je seveda v slehernem oziru jako neumestno in po pravici graje vredno. Vsakako poroča „Slov. Narod“, da je omenjeno „demonstracijo“ proti drž. poslancem uprizorila samo peščica bolj drzno mislečih Slovenija. nov, ostali pa da so odločno obsojali svojih tovarišev nedostojno početje. Mi ne dvomimo, da je v akad. društvu „Sloveniji“ res nekoliko bolj trezno in zmerno mislečih članov, neumevno pa nam je vsakako, da so baš nastopni dan oni preradikalni „nekaterniki“ pri volitvi novega odbora prodrli s svojimi kandidati in izvolili za predsednika svojega vodjo gospoda med. Oražna. „Erkläret mir, Graf Oerindur . . .!“ — S to volitvijo povzročilo se je tudi, kakor smo baš čuli, da se bodeta hrvatsko akad. društvo „Zvonimir“ in „Slovenija“ ločila, ki sta uže od leta 1886 skupno stanovala. To razdruženje je seveda obžalovanja vredno, zdi pa se nam čisto naravno, ako opazujemo ono posebno prijazno razmerje, katero goji sedanje predsedništvo Slovenijino napram Srbom.

Na dunajskem vseučilišču je bilo v zimskem tečaju 4556 rednih in 2158 izvanrednih slušateljev, skupaj 6714; torej 1406 več kot v lanskem letnem tečaju. Bogoslovcev je bilo 183, juristov 2014, medicincev 1881 in modroslovcev 478, in sicer Kranjcev 105, Štajercev 66, Primorcev 57, Korošcev 48, iz cele Avstrije 4330; iz Azije 26, Afrike 7, Amerike 186, Avstralije 1. — Iz slovanske filologije čital bode v letnem tečaju g. prof. dr. Josip Konst. Jireček: „Quellenkunde zur südslavischen Geschichte“ in „Die Balkanländer im 15. Jahrhundert“, v slovanskem seminarju: „Lectüre mittelalterlicher Schriftdenkmäler“; g. docent dr. Karl Štrekelj: „Über fremde Elemente in den slavischen Sprachen“; g. docent dr. Francišek Pastrenek: „Altslovenische Syntax“ in „Der Alexanderroman im Slavischen, insbesondere im Böhmischen“; naposled g. docent dr. Vencel Vondrák: „Geschichte der böhmischen Literatur“ (nadaljevanje iz zimskega tečaja).

Gibanje mej slušatelji tehniških visokih šol na Avstrijskem. Že davno se poganjajo tehniki, da bi se jim po dovršenih studijah podeljeval naslov „doktor“ ali „ingenieur“. V poslednjem času so se zjediniли slušatelji vsih tehniških vseučilišč avstrijskih v tem, da bodejo zahtevali naslov doktorja. Dunajski tehniki so v svojem zborovanju sklenili, da hote naprositi svojega rektorja in profesorje, ki bodejo vodili deputacijo glede one zadeve k nekaterim državnim poslancem in posamičnim ministrom.

Drugo službeno leto prostovoljcev. V zadnjem času se je začelo mej vseučilišnimi dijaki močno gibanje, katero naj bi povzročilo, da se odpravi drugo službeno leto prostovoljcev. V to svrhu naj bi se sporazumelo dijaštvo vsih osem avstrijskih vseučilišč ter sklenilo peticijo na državni zbor. Dunajski vseučilišniki so imeli dne 23. marcija shod, h kateremu so poslala svoje zastopnike tudi sledeča slovanska akad. društva: Danica, Zvonimir in Ognisko. Ker se je pa sklenilo, da se ukrepi onega sastanka za sedaj še ne objavijo, nam o tej stvari ni možno obširneje poročati. — Tudi iz Krakovega in Lvova objavili so listi notico, da se dijaštvo giblje v smislu, da se odstrani drugo službeno leto prostovoljcev.

Doktorjem pravoslovja promoviran je bil na dunajskem vseučilišču v dan 27. marcija t. l. g. Janko Breje, član akad. društva „Danice“.

Listnica uredništva. G. A. K. v. M. Bolj nego priloženih spisov izpod peresa Vaših cenjenih gospodov tovarišev obveselili smo se Vašega prijaznega pisma samega, iz katerega čujemo, da se vrlo zanima vaš krog za našo „Zoro“ in strinja z našimi načeli. Radostno pozdravljamo to vest in prosimo zajedno, da nam ohranite to isto blagonaklonjenost tudi nadalje. Izmej poslanih spisov nismo priobčili nobenega, ker so večinoma nedovršeni po obliki in nedostatni glede vsebine. „Moderna gesla“ smo morali odložiti, kajti za Stritarjem pisati o baš istem predmetu vender ni tako lahko. Razprava „o razvoju pesimizma“ je za naš list preobširna, sicer pa vključ obsežnosti preveč pomankljiva. Kedor hoče temeljito in znanstveno pisati o navedenem predmetu, mora biti do cela poučen o zgodovini modroslovja in o virih, ki se tiče stvari same. O pesmicah rajši molčimo, da ne poderemo vsega poguma Vašemu tovarišu in ne vžalimo preveč njegove pesniške rahločutnosti. To je naša kratka sodba o omenjenih proizvodih, sicer pa bomo izročili spise našemu pravemu uredniku, da stori z njimi, kakor hoče. Priporočamo se Vam, da bi blagoizvolili poslati kaj leposlovnega ali humorističnega gradiva, katero bode uredniku vzlasti dobro došlo. —

Srčna hvala Vam na sožalji, katero ste izrazili povodom bolezni našega glavnega urednika. Zdravo! — G. Soški v. G. Pesem ni bila za rabo, oni drugi proizvod smo porabili, todá piliti je bilo treba. Prosimo, da pošlete še kaj. — G. Ž. na D. Smo odklonili za sedaj. — T. G. Verbov v. G. Nismo porabili. — Uredništvo „Zore“ se iz srca zahvaluje vsim onim prijateljem lista, ki so poslali kaj več naročnine nego je določeno. Porabilo se bode vse v zboljšanje lista. Pripomeniti si pa usojamo, da treba v takih slučajih strogo ločiti „Zoro“ od „Danice“, kajti včasih nismo vedeli, pripada li prebitek imovini našega lista ali akad. društvu „Danica“.

Popravki. V 1. št. „Zore“ vrinila se je neljuba stvarna pomota. V članku „Slavnost slovaškega akad. društva ‚Tatran‘ na Dunaju“ na str. 31 se nabaja — ne da bi bil to zakrivil poročevalec — neresnična vest, da niso slov. napredna akad. društva poslala „nijednega zastopnika“ k omenjeni slavnosti. Štejemo si v častno dolžnost, resnici na ljubo popraviti, da so imela napredna društva pri onem slavnostnem večeru jednega svojega zastopnika. V toliko prekličemo drage volje tudi opazko, ki se je opirala na imenovano pomoto. — Razven neresničnosti, katero smo zakrivali sami, napravili nam so v listu nekoliko manjših pomot érkostavci sami vsled neznanja slovenskega jezika:

Na strani 6. pod črto mesto „šurlanski“ čitaj „furlanski“.

„ 18. v. 31. mesto „pripava“ čitaj „priprava“.

„ 20. v. 14. izostal je stavek: „Če si po operaciji stisnil živalici peruti a l nogo ali kaj družega, branila se je kot zdrava kokoš“; če smo jo pa pustili itd.

„ 20. v. 32. mesto „evo definicijo“ čitaj „evo definicije“.

„ 21. v. 12. čitaj samo jedenkrat „prodaja“.

„ 29. v. 41. mesto „meri“ čitaj „meni“.

V zadnji vrsti „Obsega“ na platnicah čitaj „bogoslovci“ mesto „bogoslevci“.

Opomnja. Urednik našega lista, g. drd. Fr. Pavletič, obolel je početkom meseca marcija tako nevarno, da smo malone obupali na njegovem zdravlji. V zadnjih dneh se mu je stanje uže nekoliko izboljšalo in upati smemo, da bode kmalu okreval. Pričujočo številko „Zore“ uredil sem torej sam, kakor sem pač mogel. Glede pisave v prvi številki postopal sem vsakako malo bolj samovoljno, pazil pa sem vzlasti, da se piše vseskozi dosledno, in uprav doslednosti na ljubo opustil sem Škrabčev pravopis. Nađejaje se trdno, da bode bodoči zvezek uredoval zopet zdrav in čil naš ljubljeni tovariš Fr. Pavletič sam, poslavljam se odhajajoč v domovino od dragih svojih znancev in prijateljev ter uprav tako tudi od vseh dosedanjih sotrudnikov Zorinih želeč, da se jim pridruži kmalu novih in špretnih moćij v prospeh naših idej, katere naj vsikdar krepko gojijo katoliški slovenski akademiki v dijaškem krogu, pozneje pa dejanstveno proizvajajo v javnem življenji.

Na Dunaji, meseca aprila 1895.

Dr. Janko Brejce.

„Zora“ izhaja po štirikrat na leto in stane za celo leto 80 kr., za dijake 50 kr.

Uredništvo: Frančišek Pavletič, Dunaj, Währinger Gürtelstrasse 119.

Upravništvo: Štefan Pregelj, Dunaj, II., Obere Donastrasse 53.

Rokopisi se ne vraćajo, nefrankovana pisma se ne sprejemajo.

Tiskarna „Austria“ Franz Doll, Dunaj.